

Davor Paviša

Teatar G i skupina Elmer

Zagrebački kazališni amaterizam krajem devedesetih izašao je iz zatišja uzrokovanoga ratnim događanjima u Hrvatskoj okupljajući mlade ljude i kazališne entuzijaste. Kazališne skupine formirale su se oko kulturnih centara, KUD-ova, škola, gradskih kazališta te nezavisnih inicijativa i produkcija. U odnosu na zagrebačke amaterske dramske družine krajem osamdesetih, koje su se na tragu amaterskih kazališta Baršunaste revolucije u tadašnjoj Čehoslovačkoj često bavile kritikom društva i društvenoga uređenja, krajem devedesetih malo njih istraživalo je scensku igru s političkim konotacijama. S obzirom na njihovu estetiku i tematiku kojom su se bavile, mogli bismo ih podijeliti u tri glavne kategorije. Prvu predstavljaju kazališni amateri koji uglavnom djeluju u sastavu KUD-ova te stvaraju predstave na dijalektu jer je njihova tematika vezana uz očuvanje kulturne baštine. Druga skupina kazališnih amatera jasno je određena kazališnim pravcem srednje struje, a predstave radi prema postojećim dramskim tekstovima ili onima koje su sami napisali. Samo su posljednju skupinu činile družine i pojedinci koji su imali jasnu potrebu za slanjem vlastite poru-

Najviše problema izazvao je tekst koji je bio izgovoren kao dio televizijskoga dnevnika, jasno aludirajući na cenzuru i filtriranje vijesti javne televizije: "Vijesti iz svijeta. U našoj zemlji je najbolje! U niti jednoj zemlji nije kao u našoj! To su bile vijesti iz svijeta!"

ke i promišljanjem drugačijega scenskoga izričaja. Njihove predstave uglavnom su balansirale između performansa i kazališta, gotovo u pravilu koristeći suvremene medije i tehnologiju (internet, CD i MD disk, LCD projektore, dim-strojeve i slično). Rukopis pojedine skupine gotovo je uvijek pripadao redatelju, koji je uz nekoliko stalnih glumaca uglavnom bio okosnica družine, dok su ostali članovi fluktuirali ponekad sudjelujući u više scenskih projekata istvremeno.

Za razliku od od razdoblja osamdesetih godina kad su članovi družina bili privrženi svojim amaterskim kazalištima, koja su okupljala mlade i kreativne ljude povezane prijateljskim odnosima i djelovala kao zatvorene cjeline, glumci i redatelji krajem devedesetih često su prelazili iz družine u družinu, ili ponekad bili članovi više njih odjednom, što je znalo biti razlogom smanjene kvalitete scenske izvedbe. Družine su raspolagale minimalnim ili nikakvim budžetima, predstave kao i scenografije uglavnom su bile jednostavne, izvedbe su u prosjeku trajale kratko, a nastup je često bio nepripremljen, neuvjerljiv i upitne kvalitete. Nedostatak stručnoga vodstva i kazališnih pedagoga bio je jasno vidljiv u neizradaenom scenskom govoru i pokretu kao i neujednačenoj strukturi predstave i izvedbe, no nekim kazali-

Elmer

šnim družinama ionako je jedini cilj bio nastup na amaterskim festivalima te su grupe nerijetko nastajale u trenutku ispunjavanja prijavnoga obrasca i nestajale nakon završetka festivala. Predstave su se uglavnom izvodile u KUD-ovima, Kulturnim centrima i studentskim klubovima, a bile su slabo posjećene. Jedina manifestacija koja je nudila mogućnost nastupanja pred širom publikom, kolegama iz ostalih dramskih družina te pred stručnim povjerenstvom bilo je Festival kazališnih amatera Zagreba.¹

Elmer

Projekt *Elmer* je slon drugačiji od drugih započeo je u lipnju 1998. godine kada su Dario Rukavina i redatelj predstave Davor Paviša kroz dječju slikovnicu Davida McKeeea *Elmer*, o odnosu pojedinca i društva koje ga zbog njegove različitosti ne prihvaća, odlučili uprizoriti kritiku suvremenoga društva. Nezadovoljstvo mladih intelektualaca politikom tadašnjeg vodstva Hrvatske s predsjednikom Franjom Tuđmanom budilo je potrebu da se o tome otvoreno progovori. KC Peščenica je prihvatio predložak predstave te je Davoru Paviši odobren projekt i rad s Teatom G.² Članovi tog teatra koji su nastavili rad s Pavišom bili

Desetak izvođača na sceni skinulo je duge crne kapute pod kojima su bili odjeveni u pionirske uniforme, stavilo plave pionirske kape sa zvijezdom petokrakom te uz pionirski pozdrav izgovorilo dio pionirske zakletve što je izazvalo oštre reakcije. Performansom se željelo upozoriti kako novostvorenom državom upravljaju isti oni pojedinci iz prošlog društvenog uređenja s istim svjetonazorom i dok se ne dovedu novi ljudi s drugačijim idejama, stvarne promjene neće biti.

su Irena Kolar, Jelena Kovačić, Vanja Jambrović, Marta Cerovečki, Katarina Kolega, Danijela Mudrić, a nakon otvorenog poziva, javili su se i u družini do kraja njenog postojanja ostali Vladimir Končar, Maja Majer i Marija Palalić.

Rad na samoj predstavi počeo je sredinom listopada 1998. godine, a u početku je grupa imala punu podršku i potpunu slobodu u stvaranju predstave. Predstava *Elmer* je slon drugačiji od drugih pratila je zgrade raznobojnog slona Elmera u krdu sivih slonova s velikim slonom na čelu krda, što je bila jasna aluzija na jednostranačje i autoritativno vođenje države od strane predsjednika

Elmer

Tuđmana. Otvoreno je progovorila o promjeni državljanstva/nacionalnosti, o cenzuri u medijima, o sukobu oko Piranskoga zaljeva (još 1998. godine!), o miješanju politike u sport, o tihim sankcijama koje su tada bile nametnute od strane EU, odljevu mozgova itd. Iako su te poruke bile skrivene iza stanovitoga ludizma dječje predstave, jasno su se mogle iščitati, što je naišlo na odobravanje odraslog dijela publike. Najviše problema (uz dio na slovenskom jeziku) izazvao je sljedeći tekst koji je bio izgovoren kao dio televizijskoga dnevnika, jasno aludirajući na cenzuru i filtriranje vijesti javne televizije: "Vijesti iz svijeta. U našoj zemlji je najbolje! U niti jednoj zemlji nije kao u našoj! To su bile vijesti iz svijeta!" Poznata je i rečenica: "Danas je glavni slon primio nekoliko majmuna, zadržao se s njima u kraćem razgovoru te ih tom prilikom odlikovao". Treba naglasiti da istupa i šala protiv vodstva i tadašnjeg predsjednika nije bilo u javnim medijima te da se posljedice, zbog opće atmosfere, nisu mogle predvidjeti. Unatoč tome, predstava *Elmer je slon drugačiji od drugih* 1999. godine proglašena je najboljom predstavom na Susretu kazališnih amatera Zagreba (SKAZ) i Festivalu kazališnih amatera Zagreba (FKAZ). Nakon premijere pokro-

vitelj SKAZ-a i ravnatelj KC Peščenica Tomislav Štriga otvoreno je tražio da se dijelovi teksta promijene i izbace, no grupa je bila dosljedna i pod cijenu zabrane izvođenja ušla u sukob s ravnateljem. Sukob je kulminirao nakon izvođenja performansa *Novi ljudi za novo tisućljeće*, prema ideji Davora Paviše, u Bočarskom domu početkom 1999. godine u okviru manifestacije pod nazivom KAOS. Desetak izvođača na sceni skinulo je duge crne kapute pod kojima su bili odjeveni u pionirske uniforme, stavilo plave pionirske kape sa zvijezdom petokrakom te uz pionirski pozdrav izgovorilo dio pionirske zakletve što je izazvalo oštre reakcije. Nakon izvedbe grupa je bila izložena snažnim napadima i osudama ravnatelja, organizatora i manjeg dijela publike. Bilo kakve ikone ili simboli socijalizma bez obzira na kontekst krajem devedesetih još uvijek su izazivali buru. Tim performansom željelo se upozoriti kako bez obzira na promjenu društvenog uređenja, novostvorenom državom upravljaju isti oni pojedinci iz prošlog društvenog uređenja s istim svjetonazorom i dok se ne dovedu novi ljudi s drugačijim idejama, stvarne promjene neće biti. U znak podrške i solidarnosti s grupom, redatelj cjelokupnoga programa u Bočarskom domu Krešimir Dolenčić nakon performansa stavio je crvenu maramu.

Mockinpotova karma

U jesen 1999. godine nakon početka novoodobrenoga projekta bez ikakvog razloga redatelju je oduzeta grupa i onemogućen mu je rad. Na prijedlog redatelja iz Kulturnog centra Peščenica odlazi i cijela grupa koja mijenja ime u Teatar Elmer. Zbog okolnosti u kojima se grupa našla, redatelj Davor Paviša za novi projekt predložio je tekst Petera Weissa *Patnje gospodina Mockinpota*. To je zahtjevna drama koja je zbog stiha u kojemu je pisana, nepravilne izmjene scena i neujednačene dinamike, velik zalogaj i za kazališne profesionalce pa neprikladno uprizorenje može postati negledljivo i potpuno nerazumljivo. Prevoditelj teksta Tomislav Ladan odličnim je sugestijama grupu upozorio na moguće greške u interpretaciji, a dopustio joj je i da prijevod izvodi bez naknade. Proces rada na predstavi iziskivao je izuzetan trud uložen u pravilnu interpretaciju i scenski govor, no dugotrajnim radom grupa je postigla zavidnu razinu izvedbe s velikom uvjerljivošću. Grupa je istraživala ideju o suočavanju običnog malog čovjeka sa svakodnevnim problemima. Brojni prizori pretpali su se uz glazbenu podlogu rock banda uživo, prema uzoru na američke sitcomove. Brze izmjene scena, oštri rezovi, izmjena scenskih planova uz Ladanov majstorski prijevod rezultirali su izvrsnim scenskim nastupom, a Marija Palalić u ulozi Mockinpota oduševila je i ocjenjivački sud na Susretu kazališnih amatera Hrvatske (SKAH) koji ju je proglasio najboljom glumicom na festivalu.³ Ipak, općepriputna negativna selekcija toga vremena pridonijela je razilaženju samosvjesnih pojedinaca koji su jasno artikulirali svoje ideje. Nakon predstave *Patnje gospodina Mockinpota* Teatar Elmer prestao je s radom, a članovi su se pridružili drugim grupama ili formirali nove družine.

Elmer

- ¹ U to vrijeme Zagrebačka scena kazališnih amatera (ZSKA), koja djeluje u sastavu Centra za kulturu Peščenica pod vodstvom Zdenke Derđ (kao dio Zajednice KUD-ova Grada Zagreba) okuplja kazališne amatere Grada Zagreba i Zagrebačke županije pokušavajući ponovo uspostaviti kontinuitet kazališnoga amaterizma osamdesetih. Dolaskom Tomislava Štrige na mjesto ravnatelja Centra za kulturu Peščenica, ZSKA prestaje biti neovisna te se pripaja KC Peščenica, a novi ravnatelj smjenjuje dotadašnjega dugogodišnjeg voditelju Zdenku Derđ.
- ² Teatar Gaudeamus KC Peščenica ili skraćeno Teatar G je amatersko kazalište koje je 1979. godine osnovao prof. dr. Stjepan Pepeljnjak, ujedno njegov prvi redatelj. Voditeljica dramske grupe Dubravka Cvitković kao redateljice često angažira profesionalne kazališne djelatnike (Nana Šojlev, Ivica Šimić, Nina Kleflin, Robert Raponja, Lawrence Kiiru, Morana Foretić...), studente Akademije dramske umjetnosti, studente Filozofskog i drugih fakulteta (Jadranka Korda, Davor Paviša, Dorta Jagić...). Neki od bivših članova danas su profesionalni kazališni djelatnici kao npr. Dora Polić, Ana Merlin, Jelena Kovačić, Katarina Kolega, Goran Bogdan, itd.
- ³ ZSKA je bila član Saveza udruga – Hrvatskog sabora kulture (HSK) pod čijim su se pokroviteljstvom održavali Susreti kazališnih amatera Hrvatske. Nakon pripajanja Kulturnom centru Peščenica ZSKA je prestala ispunjavati obaveze plaćanja članarina za sve prijavljene amaterske dramske družine, što se protivilo statutu HSK. Negativna atmosfera dovela je do zahlađenih odnosa te otvorenih sukoba između Tomislava Štrige i tajnika odbora za scensku kulturu HSK Damira Bačića, koji su kulminirali uvrštavanjem predstave *Patnje gospodina Mockinpota* kao nezavisne produkcije na festival. Članovi grupe su se, zbog opstruiranja rada i odluke stručnog povjerenstva SKAZ-a da predstava ne uđe niti u festivalsku selekciju te naposljetku zabrane rada na predstavi, hrabro odvojili od matičnog Teatra G, no pritom su ostali uporni u želji da iznesu nepravdu na vidjelo. Prostor za pokuse su, zahvaljujući Studentskom centru, pronašli u kinu Forum (SKUC), gdje su dobili i tehničku podršku. Na traženje Damira Bačića, izbornika Ranka Mesarić predstavu je pogledala izvan službenoga programa, prepoznala njezinu kvalitetu i uvrstila je u program Susreta kazališnih amatera Hrvatske koji su se 2000. godine održavali na Hvaru. Time je svesrdno podržala grupu u nastojanju da se pokaže pred širom publikom. To je, međutim, bio presedan koji je pokrenuo lavinu kritika i nezadovoljstvo ostalih družina i institucija te postao povod otvorenog pisma i bojkota SKAH-a od strane ZSKA i KCP s ravnateljima. Sukobi su se nastavili preko pročelnika Gradskog ureda za kulturu, nakon čega je ZSKA prihvatila uvjete Hrvatskog sabora kulture te su se odnosi postupno normalizirali.